

El llibre I del Codi civil de Catalunya

Antoni Vaquer Aloy

Catedràtic de Dret Civil

Universitat de Lleida

1. LA PRIMERA LLEI DEL CODI CIVIL DE CATALUNYA: FINALITATS. 2. LES DISPOSICIONS GENERALS DEL LLIBRE I. 3. LA NOVA REGULACIÓ DE LA PRESCRIPCIÓ I LA CADUCITAT

1. La primera llei del Codi civil de Catalunya: finalitats

La Llei 29/2002, de 30 de desembre, suposa el tancament de l'etapa del desenvolupament del dret civil català basada en lleis especials i l'inici de la de codificació. En efecte, la Llei 29/2002 porta per títol "Primera llei del Codi civil de Catalunya", ja que, per una banda, conté la regulació del llibre I del nostre Codi civil, però, per l'altra, n'estableix l'estructura i el contingut bàsics. Així, l'art. 2 de la Llei 29/2002 va dissenyar un codi civil dividit en sis llibres, el contingut dels quals enuncia l'art. 3: el primer, de disposicions generals i regulació de la prescripció i la caducitat; el segon, sobre persona i família; el tercer, relatiu a la persona jurídica; el quart, a les successions; el cinquè, als drets reals, i el sisè, a les obligacions i els contractes. En aquest moment, ja s'han aprovat els llibres I, III, IV i V (que són objecte de comentari en aquest mateix número de la revista), i està en fase avançada d'avantprojecte el llibre II. Només resten pendents de començar els treballs del llibre VI, el més complicat des del punt de vista competencial, en consideració al que disposa l'art. 149.1.8 de la Constitució espanyola.

El Codi civil de Catalunya es concep com un codi obert, de manera que els diferents llibres aprovats s'hi puguin anar incorporant progressivament, sense que se'n vegi afectada la sistemàtica. Destaca la forma de numerar els articles (art. 5), ja que es compon de dos números separats per un guionet; el primer número, de tres xifres, que indiquen, respectivament, el llibre, títol i capítol, mentre que el segon número expressa la numeració contínua dels preceptes d'un mateix capítol. Per exemple, l'art. 521-2 és l'article segon del llibre cinquè (drets reals), títol segon (possessió), capítol I (adquisició i extinció).

La disposició final primera de la Llei que aprova el llibre IV del Codi civil de Catalunya introdueix un nou art. 7 en aquesta Llei 29/2002 per resoldre el tractament de gènere en les denominacions referides a persones. Disposava que "en el Codi civil de Catalunya,

Antoni Vaquer Aloy

És catedràtic de Dret Civil a la Universitat de Lleida, magistrat suplent de l'Audiència Provincial de Lleida, membre del Plenari de l'Observatori de Dret Privat de Catalunya i de la xarxa europea d'excel·lència CoPECL. És autor de diverses publicacions sobre dret civil català i dret privat europeu, entre les més recents de les quals destaquen *Derecho civil de Cataluña. Derechos reales* (conjuntament amb Pedro del Pozo Carrascosa i Esteve Bosch Capdevila) (2007), *European Private Law beyond the Common Frame of Reference* (editor, 2008), *Reflexiones sobre una eventual reforma de las legítimas* (InDret, 2007) o *Regional Private Laws and Codification in Europe* (editor conjuntament amb Hector MacQueen i Santiago Espiau) (reimpresió 2007).

s'entén que les denominacions en gènere masculí referides a persones inclouen dones i homes, llevat que del context se'n dedueixi el contrari". Aquest precepte s'explica perquè, en particular en el llibre IV, es fa sovint esment de l'"hereu", que evidentment inclou tant l'home com la dona ("hereva"), però que si s'hagués de redactar en cada article en la forma masculina i femenina convertiria en molt feixuga la redacció del Codi civil.

2. Les disposicions generals del llibre I

El títol I del llibre I conté un seguit de "disposicions generals", que estableixen les fonts i els principis bàsics del dret civil català. És especialment transcendent l'art. 111-4, que presenta les disposicions del Codi civil com a "dret comú" a Catalunya, amb aplicació supletòria a les altres lleis, la qual cosa palesa la voluntat de completesa de l'ordenament jurídic.

Quant a les fonts del dret, s'expressa la jerarquia de la llei per sobre del costum i la capacitat d'autointegració que resulta dels principis generals propis del dret civil de Catalunya (art. 111-1 i 111-2). Es reconeix el paper de la jurisprudència en la interpretació i l'aplicació del dret civil català, tot reconeixent formalment la categoria de jurisprudència al cos doctrinal de les decisions que emanen del Tribunal Superior de Justícia¹. D'altra banda, no s'oblida el caràcter històric del dret català, que segueix acomplint la funció d'integrar les llacunes del dret, i es fa esment igualment de la jurisprudència del

1. Cal tenir en compte, a més, que la conselleria de Justícia prepara un projecte de llei sobre el recurs de cassació a Catalunya.

Tribunal de Cassació de la Generalitat republicana². Per això, les normes del dret civil de Catalunya, un cop integrades, s'apliquen a Catalunya amb preferència a qualsevol altre dret, i el dret estatal supletori té com a límit a la seva aplicació no només que existeixi una llacuna en l'ordenament català, sinó que no s'oposi a les lleis o als principis generals del dret català (art. 111-5).

El dret civil català reconeix la categoria de jurisprudència al cos doctrinal de les decisions que emanen del Tribunal Superior de Justícia

Els art. 111-6 a 111-9 enuncien el que podem considerar principis jurídics bàsics del dret català. El primer és el de la llibertat civil, que significa el reconeixement de la facultat dels ciutadans d'excloure la llei aplicable sempre que no sigui imperativa i, per tant, la llibertat contractual més àmplia, tant per atorgar contractes com per determinar-ne el contingut; una llibertat que també es manifesta *mortis causa* en la llibertat de testar. L'art. 111-7 enuncia el principi general de la bona fe, del qual és una concreció la prohibició d'anar contra els actes propis (art. 111-8). El principi de la bona fe obliga a un comportament objectivament ètic de les parts d'un negoci jurídic, i per això apareix lligat en aquell precepte a l'honradesa en els tractes. Finalment, l'art. 111-9 indica que en l'aplicació de les normes cal tenir en compte l'equitat, evitant una aplicació merament mecànica de la Llei, sense que, no obstant això, els tribunals puguin decidir un assumpte tot basant-se únicament en aquesta, llevat que la mateixa Llei així ho autoritzi.

3. La nova regulació de la prescripció i la caducitat

Una part realment substancial de la primera llei del Codi civil de Catalunya és la nova regulació de la prescripció i la caducitat³. Es tracta d'una llei rellevant no només en l'àmbit estrictament català, sinó que s'ha convertit en un referent a l'Estat, pel seu caràcter innovador amb relació a la resta de drets civils vigents a Espanya. La seva necessitat es devia a l'excessiva durada dels terminis de prescripció del dret civil català, originaris del nostre dret medieval. En efecte, d'acord amb l'art. 344 de la Compilació, el termini general de prescripció de les accions era de trenta anys, igual que en l'usatge *omnes causa*, quan és evident que les circumstàncies actuals maldaven per un escurçament dels terminis, en la línia seguida pels principals drets europeus, com l'alemany, que en gran

2. Amb més detall, Badosa Coll, Ferran a id. (dir.). *Manual de dret civil català*. Madrid-Barcelona, 2003, pàg. 92 i seg.

3. Vegeu VAQUER, Antoni; LAMARCA, Albert (ed.). *Comentaris a la nova regulació de la prescripció i la caducitat en el dret civil de Catalunya*. Barcelona, 2005 (reimpressió 2008). RIVERO HERNÁNDEZ, FRANCISCO. "Primera valoració de la regulació de la prescripció i la caducitat en el dret civil de Catalunya". *Revista Catalana de Dret Privat*, núm. 2, 2003, pàg. 45 i seg.

Incunable de dret català.

Foto: Departament de Justícia.

manera va servir d'orientació. Ara bé, atès que al seu torn el dret alemany⁴ va ser parcialment influït pels *Principis de dret contractual europeu*⁵, tenim que per via indirecta el dret civil català segueix algunes de les orientacions del nou dret comú europeu.

No és gens estrany, doncs, que un dels principals objectius de la primera llei hagi estat reduir i unificar els terminis de prescripció. El termini general de prescripció de les accions que no en tinguin assenyalat un altre de diferent és de deu anys (art. 121-20). Un període més breu de tres anys s'estableix per a les pretensions de pagament periòdics que s'hagin de fer per anys o períodes més breus, per a les pretensions relatives a la remuneració de prestacions de serveis i execucions d'obra, per a les pretensions de cobrament en les vendes al consum i per a les pretensions derivades de responsabilitat extracontractual (art. 121-21). Finalment, s'estableix un termini anual per a les pretensions protectores de la possessió (art. 121-22). La primera llei, tanmateix, no es va preocupar d'unificar els diversos terminis continguts en les lleis civils especials, i aquesta

4. ZIMMERMANN, Reinhard. "La nova regulació de la prescripció en el dret alemany. Un model per a Europa?". *Revista Catalana de Dret Privat*, núm. 2, 2003, pàg. 111 i seg.

5. Els *Principis de dret contractual europeu* (PECL, per les sigles en anglès) són una obra de caràcter doctrinal elaborada per la Comissió de Dret Contractual Europeu, també coneguda com "Comissió Lando", pel nom del seu president, que han guanyat una notable influència en la doctrina civilista europea. Vegeu LANDO, Ole [et al.] (ed.). *Principles of European Contract Law Part III*. L'Haia, 2003. Cal notar que en aquesta comissió hi havia un representant d'una nació sense estat, Escòcia, que també té un dret civil propi.

harmonització es va realitzant a mesura que s'aprova cadascun dels llibres que componen el Codi civil de Catalunya.

Una qüestió clau és la del criteri d'inici del còmput dels terminis prescriptius. Com els models europeus, el dret civil català segueix un criteri subjectiu: el titular ha de conèixer, o ha de poder conèixer, les circumstàncies de la seva pretensió i la persona contra qui dirigir-la un cop aquesta pretensió ha nascut i és exigible (art. 121-23). Tanmateix, aquest criteri subjectiu podria generar un efecte indesitjat, com que la pretensió no prescrivís mai si el

Un dels objectius de la primera llei ha estat reduir i unificar els terminis de prescripció de forma que les accions que no en tinguin assenyalat un altre de diferent és de deu anys

creditor no podia conèixer-ne el naixement. Per això s'estableix un termini de preclusió, és a dir, un període de temps màxim, un cop transcorregut el qual la pretensió s'extingeix, amb independència de quin fos el seu termini de prescripció concret. Aquest termini de preclusió, d'acord amb l'art. 121-24, és de trenta anys des del naixement de la pretensió, sigui del tipus que sigui.

De tota manera, els interessats poden modificar de comú acord la durada dels terminis de prescripció, però amb el límit d'allargar-los fins al doble o reduir-los fins a la meitat (art. 121-3), amb la finalitat que no esdevingui imprescriptible *de facto* la pretensió si hom fixava un termini molt llarg o que la pretensió prescrivís tan de pressa que el seu titular no tingui l'oportunitat real d'exercir-la.

Una de les novetats més interessants de la nova normativa és la introducció d'una regulació general de la suspensió de la prescripció. La suspensió de la prescripció suposa que el temps durant el qual concorre el supòsit de fet suspensiu no computa als efectes de prescripció, si bé no es perd el temps de prescripció anterior a aquest fet, que es podrà sumar per tal de completar el termini prescriptiu al temps que transcorri un cop alçada la suspensió. Els supòsits de suspensió de la prescripció són els següents:

- a) la manca de representant legal, i mentre es manté aquesta situació, en les pretensions de què siguin titulars persones menors d'edat o incapaces (art. 121-6.a);
- b) entre cònjuges i convivents, la suspensió es manté mentre el matrimoni no es dissol o se separa o els convivents conviuen (art. 121-6.b i c);
- c) en les pretensions entre pares i fills, mentre aquests romanen sota la potestat d'aquells (art. 121-6-d), encara que no es cobreix el supòsit de les pretensions entre els fills i la parella dels progenitors;
- d) en les pretensions entre tutors, curadors i altres càrrecs tutelars i les persones protegides pel càrrec, mentre es manté aquesta funció tutelar (art. 121-6.e);

El llibre I reconeix formalment la categoria de jurisprudència al cos doctrinal de les decisions que emanen del Tribunal Superior de Justícia. Foto: Alicia Colmenero/TSJC.

e) les pretensions entre les persones cridades a l'herència a heretar i l'herència jacent, mentre no es produeix l'acceptació de l'herència (art. 121-17), encara que la suspensió es manté, incomprendible, si l'herència jacent té un administrador;

f) la força major en els sis mesos anteriors a l'acabament del termini de prescripció que impedeix al titular de la pretensió exercir-la (art. 121-15).

Cal afegir que, també com a novetat, el llibre V del Codi civil de Catalunya ha introduït la suspensió de la possessió hàbil per usucapir (art. 531-26)⁶, regulació que en el dret comparat només es troba en els drets quebequès i portuguès.

La interrupció suposa que es perd el temps transcorregut abans del fet interruptiu, de manera que la prescripció ha de tornar a començar a córrer des de l'inici

Pel que fa a la interrupció de la prescripció, s'ha seguit més el dret espanyol. La interrupció suposa que es perd el temps transcorregut abans del fet interruptiu, de manera que la prescripció ha de tornar a començar a córrer des de l'inici (art. 121-12). Les causes d'interrupció són l'exercici de la pretensió en procediment judicial o arbitral, la reclamació extrajudicial i el reconeixement del dret (art. 121-11). L'exercici judicial de la pretensió sempre té efecte interruptiu, encara que la pretensió sigui rebutjada per una excepció processal que

6. Vegeu DEL POZO CARRASCOSA, Pedro; VAQUER ALOY, Antoni; BOSCH CAPDEVILA, Esteve. *Derecho civil de Cataluña. Derechos reales*. Madrid-Barcelona-Buenos Aires, 2007, pàg. 95-97.

impedeix al jutge entrar a conèixer el fons de l'assumpte, la qual cosa potser és excessiva, i per això a Alemanya i als *Principis de dret contractual europeu* només provoca efectes suspensius. Tampoc no s'ha reconegut efecte suspensiu a les negociacions entre les parts, la qual cosa provoca que sovint els tribunals hagin de forçar la qualificació dels fets i considerar-los un supòsit interruptiu, cosa que no beneficia el deutor⁷.

Els efectes de la prescripció no són l'extinció de la pretensió, sinó l'atorgament d'una excepció al deutor que, si l'oposa, pot evitar el compliment de l'obligació reclamada

Els efectes de la prescripció no són l'extinció de la pretensió, sinó l'atorgament d'una excepció al deutor que, si l'oposa, pot evitar el compliment de l'obligació reclamada (art. 121-8). No s'aplica d'ofici, sinó que ha de ser al·legada per aquella persona a qui interessa, fins i tot encara que es tracti d'un menor d'edat o d'un incapacitat (art. 121-4), però també pot ser invocada per les persones a qui perjudica la seva manca d'al·legació (art. 121-5).

La caducitat, en canvi, ha de ser aplicada d'ofici pels tribunals quan es tracta de relacions jurídiques indisponibles, i tampoc no es pot suspendre ni interrompre, de manera que s'esdevé de manera irremediable pel transcurs del temps (art. 122-2). Si les relacions jurídiques són disponibles, aleshores el règim s'aproxima en alguns aspectes al de la prescripció.

Fins fa ben poc, la nova regulació catalana de la prescripció havia estat objecte d'aplicació judicial sense controvèrsies. Recentment, però, la Sala 17a de l'Audiència Provincial de Barcelona sosté una interpretació (sentència de 13.12.2007), d'acord amb la qual la regulació catalana de la prescripció només s'aplica quan la pretensió està fonamentada en una norma de dret civil català. Literalment, diu així la Sala 17a: "El Magistrado Juez de Primera Instancia considera que debe aplicarse el plazo de prescripción de tres años del artículo 121-21, pues existe un principio de preferencia, tal y como recoge el artículo 111-5 de la Primera Ley de Código Civil de Cataluña, Ley 29/2002, de 30 diciembre 2002. (...) Pues bien, la Sección cuarta del Tribunal Constitucional ha afirmado en su auto del Pleno, de fecha 29 de octubre de 2003, número 349/2.003, recurso 2.099/2003, que cuando tal precepto, con expresión casi idéntica a la que utiliza el Código Civil estatal, señala la aplicación supletoria de sus disposiciones, se entiende en cuanto limitada a las leyes civiles de dicha Comunidad Autónoma, y, en la medida que se haga tal aplicación procede el levantamiento de la suspensión decretada. Así, indica el Tribunal Constitucional: "Pues bien, la lectura del precepto legal impugnado no impone la aplicación expansiva que sugiere el Abogado del Estado, sino que la aplicación supletoria a que se refiere dicha norma puede limitarse a las leyes civiles de la Comunidad Autónoma de Cataluña, y en la medida en que se haga tal aplicación procede el levantamiento de la

7. Vegeu les meves reflexions a "The New Regulation of Prescription in the Civil Law of Catalonia: More Modernised than Principled, but still Spanish". A: VAQUER, Antoni (ed.). *La Tercera Parte de los Principios de Derecho Contractual Europeo*. València, 2005, pàg. 510 i seg.

suspensió”. Más adelante, el Alto Tribunal señala: “...finalmente, del Título II del Código Civil de Cataluña, aprobado igualmente por el artículo 7 de la Ley 29/2002, el Abogado del Estado solicita que se mantenga la suspensión de la totalidad del Capítulo II, dedicado a la regulación de la caducidad, así como de los preceptos que integran el Capítulo I, relativo a la prescripción, y de la Disposición transitoria, que establece los criterios temporales de aplicabilidad de los preceptos contenidos en dichos Capítulos. (...) En consecuencia, esta sección, sin desconocer que otras secciones de esta misma Audiencia Provincial de Barcelona consideran que es de aplicación el artículo 121-21 del Código Civil, por haber ocurrido los hechos en Catalunya, así por ejemplo, la sentencia dictada por la sección 11ª, en fecha 26 de septiembre de 2006, rollo 846/2005, considera que la interpretación que se desprende del auto dictado por el Pleno del Tribunal Constitucional, sección 4ª, de fecha 29 de octubre de 2003, número 349/2003, recurso 2099/2003, es que la aplicación de las normas de la prescripción a que se refiere dicha ley debe limitarse a las leyes civiles de la Comunidad Autónoma de Cataluña, por cuanto el Alto Tribunal procede el levantamiento de la suspensión decretada en la medida en que se haga tal aplicación”. No es pot compartir aquest raonament, que suposa, per una banda, atorgar categoria de decisió sobre el fons al recurs que va alçar la suspensió de l'aplicació de la Llei; i, per l'altra, impedir l'aplicació de preceptes que estan plenament en vigor després que es retirés el recurs d'inconstitucionalitat contra la primera Llei, com és, paradigmàticament, l'apartat c) de l'art. 121-21, ja que Catalunya encara no disposa d'una regulació pròpia de les vendes al consum. Caldrà esperar que el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya es pronuncï i es restableixi la plena aplicabilitat de la primera Llei del Codi civil de Catalunya en tots els òrgans judicials de Catalunya.

El Tribunal Superior de Justícia de Catalunya és l'òrgan competent per restablir la plena aplicabilitat de la primera llei del Codi civil de Catalunya.

Foto: Alicia Colmenero/TSJC.